

CAPUT XXIX.

Claret prophetiæ spiritu, et omni miraculorum gratia.

64. Transeunte illo per quamdam civitatem, et multitudine magna concurrente ad eum, casu vidit juvenem inter alios videndi se curiosum. Ascenderat lapidem, et stans super summos articulos, extento collo, oculis et animo intendens in eum, quemdam illi de novo Zacchæum exhibebat. Nec latuit Malachiam, sancto quidem Spiritu revelante, vere illum venisse in spiritu et virtute Zacchæi (*Luc. XIX, 2-9*). Dissimulavit tunc tamen, tacitusque pertransiit. Cæterum in hospitio nocte ipsa narravit fratribus quomodo i lum vidisset, et quid prævidisset de illo. Die autem tertia, en ille cum viro quodam nobili, domino suo: qui aperiens votum et desiderium juvenis, rogabat, ut a se commendatum recipere dignaretur, et habere de cætero inter suos. Et Malachias agnoscens eum: « Non est opus. » inquit, « ut quem jam Deus commendavit, homo commendet. » Apprehensumque manu sua tradidit abbati Congano nostro, et ille fratribus. Ipse vero juvenis, adhuc (ni fallor) vivens primus Conversus laicus Suriensis monasterii, testimonium habet ab omnibus, quod sanctæ conversetur inter fratres secundum ordinem Cisterciensem. Et cognoverunt discipuli, etiam in hoc Malachiam prophetiæ spiritu habuisse; non solum autem, sed et in eo, quod subjuncturi sumus.

65. Cum Sacramenta offerret, et appropiasset ei diaconus, facturus aliquid pro officio suo, intuitus eum sacerdos, ingemuit quod sensisset penes illum latere quod non conveniret. Peracto sacrificio, secreto percunctatus de conscientia sua, confessus est, et non negavit illum sibi per somnium nocte ipsa. Cui injungens poenitentiam: Non debueras, « inquit, « hodie ministrasse; sed verecunde et subtrahere sacris, et deferre tantis tamque divinis mysteriis, ut hac humilitate purgatus, dignius exinde ministrares. » Item alia vice sacrificante illo, et orante hora sacrificii, ea quidem sanctitate et puritate cordis, qua solitus erat, astanti diacono visa est columba intrare per fenestram in claritate magna. Ea sacerdos perfunditur totus, ea subobscurior basilica tota refulget. Columba vero aliquandiu circumvolitans, tandem residet super crucem ante faciem sacerdotis. Obstupuit **687** diaconus; et pavens tum pro lumine, tum pro volueris novitate, quod illa sit rara avis in terra, cecidit super faciem suam, et vix palpitans sese erigere ausus est, vel quando officii sui necessitas postulavit. Post Missam seorsum conventus a Malachia, sub periculo vite jubetur nullatenus secretum prodere quod vidisset, quoad viveret ipse. Aliquando cum in Ardmacha esset cum quodam coepiscopo suo, de nocte surgens, cepit memorias sanctorum, quæ in cœmeterio Sancti-Patricii multæ sunt, orando lustrare: et ecce unum de altaribus subito ardere conspiciunt. Ambo enim viderunt visionem hanc magnam, et ambo mirati sunt. At Malachias intelligens signum esse magni meriti illius,

vel illorum, quorum sub altari illo corpora requiescerent, currens, et se mediis immergens flammis, expansis brachiis sacram amplexatus est aram. Quid ibi fecerit, quidve senserit, nemo qui sciat: sed quod amplius solito, cœlesti igne succensus ex illo igne exierit, fratrum qui cum eo tunc erant, reor neminem esse qui nesciat.

66. Hæc dicta sunt, pauca quidem de pluribus, sed multa pro tempore. Non enim signorum tempora hæc, secundum illud: *Signa non vidimus, jam non est propheta (Psal. LXXIII, 9)*. Unde satis apparet, Malachias meus quantus in meritis fuit, qui tam multus in signis exstitit, et in raritate tanta. Quo enim antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? Si bene advertimus pauca ipsa quæ dicta sunt, non prophetia defuit illi, non revelatio, non ultio impiorum, non gratia sanitarum, non mutatio mentium, non denique mortuorum suscitatio. Per omnia benedictus Deus, qui sic amavit et ornavit eum: qui et magnificavit eum in conspectu regum, et dedit illi coronam gloriæ. Amor probatur, in meritis, ornatus in signis magnificatio in ultione inimicorum, glorificatio in præmiorum retributione. Habes, diligens lector, in Malachia quid mireris, habes et quid imiteris. Nunc jam quid tibi ex his sperandum sit, studiosus attende. Nam finis horum, pretiosa mors est.

CAPUT XXX.

Locum et diem mortis suæ prædicit, et causa pallii denuo iter ad papam Eugenium suscipit.

67. Percunctatus aliquando, quonam in loco, si optio detur, extremum malit agere diem (de hoc siquidem fratres quærebant inter se, quem sibi quisque deligeret); cunctatur, et non respondet. Instantibus illis: « Si hinc migro, » inquit, « nusquam libentius, quam unde una cum nostro Apostolo resurgere possim. » Dicebat autem sanctum Patricium. « Si peregrinari oportet, et ita permittit, Deus, Claram-Vallem delegi. » Requisitus item de tempore, diem respondit solemnem omnium defunctorum. Si simplex votum putatur, impletum est si prophetia, ne iota præterit. Sicut audivimus, sic vidimus de loco pariter, et de die. Dicamus breviter, quo ordine istud, quæ occasione provenerit. Egredis satis ferebat, Hiberniam usque adhuc pallio caruisse, utpote æmulator sacramentorum: quorum ne uno quolibet gentem suam vellet omnino fraudari. Et recordatus sibi a papa Innocentio fuisse promissum; inde magis tristari, quod dum adhuc ille superfuisset, non fuit missum pro eo. Et nactus occasionem, quod papa Eugenius summam regiminis teneret et eo temporis usque in Franciam appropiasset nuntiaretur opportunitatem requirendi se invenisse gravisus est. Præsumebat autem de illo, utique viro tali, et de tali assumpto professione: magis vero, quod suæ Claræ-Vallis specialis filius exstitisset, nec timeret apud illum se ullam sustinere difficultatem. Itaque convocantur episcopi, concilium cogitur: tractata triduo, quæ tempori immi-

nerent, die quarto aperitur consilium de pallio requirendo. Placet, sed si per alium requiratur. Tamen quia brevior via, et ob hoc tolerabilior peregrinatio videretur, non fuit qui ejus obviare præsumeret consilio et voluntati. **688** Et Malachias, soluto concilio, arripit iter. Prosequuntur eum, qui convenerant fratres, usque ad litus, non multi tamen, ipso nimirum prohibente. Ad quem unus illorum, Catholicus nomine, flebili voce et vultu: « Heu, tu abis, inquit, et in quanta pene quotidiana vexatione me deseris, non ignoras, nec fers opem miseris mei! Si ego dignus qui patiar, fratres quid peccaverunt, qui vix diem, noctemve ullam a tam laboriosa cura et custodia mei feriatam habere sinuntur? » His verbis et lacrymis filii (flebat enim) paterna viscera concussa sunt, et amplexatus est eum blandiendo, impressoque pectori ejus signo crucis: « Certus esto, » inquit, « te ejusmodi nil passurum, donec redeam. » Erat autem epilepticus, et cadebat frequenter, ita ut interdum non semel, sed sæpius pateretur in die. Hoc jam per sex annos morbo horrido laborabat: sed ad verbum Malachiae perfecte convaluit. Ab illa hora nil tale perpessus est; nil tale, ut confidimus deinceps perpessus, quia Malachias deinceps rediturus non est.

68. In ipso ascensu navis accedunt duo ex his, qui illi familiariter adhærebant audentes et petentes aliquid ab eo. Quibus ille: « Quid vultis? Non dicimus, » inquit, « nisi spondeas te daturum. » Spondet. Et illi: « Volumus nobis certo promitti a tua dignatione, te in Hiberniam incolumen reversurum. » Instare et cæteri omnes. Tum ille parumper deliberans, poenitere primo quod se alligasset, qua exiret non inveniens. Angustiae undique, dum nil occurreret ab alterutro tutum periculo, voti videret, aut promissi. Visum est tandem id potius eligendum, quod in præsentiarum plus urgeret, reliquum supernæ committendum dispositioni. Annuunt tristis quidem; sed magis illos noluit contristare: et spondens eis, ut volunt, ascendit navem. Et cum jam fere medium iter æquoreum peregissent, subito contrarius ventus navem repellit, et reducit in terram Hiberniæ. Descendens de navi, in ipso portu in quadam sua ecclesia pernoctavit. Et lætus gratias egit divinæ consilio providentiæ, quo factum est ut jam fecerit satis pro sua promissione. Manu vero intrans navem, ipsa die prospero cursu transfretavit, et venit in Scotiam. Die tertia pervenit ad locum qui Viride-Stagnum dicitur: quem fecerat præparari, ut ibi statueret abbatiam. Et relicto illic de filiis suis, fratribus nostris, monachorum conventu et abbate (nam secum ad hoc ipsum eos adduxerat), valedicens eis profectus est.

69. Et cum transiret, occurrit ei rex David, a quo susceptus est cum gaudio, et retentus per aliquot dies: multaque operatus placita Deo, inchoatum repetit iter. Et pertransiens Scotiam, in ipso introitu Angliæ divertit ad ecclesiam Gisburnensem, ubi habitant viri religiosi, canonicam ducentes vitam,

ab antiquo familiares ei pro sua religione et honestate. Ibi adducta est ad eum mulier patiens morbum, quem cancrum vulgo appellant, horrendum visu; et sanavit eam. Nam ubi aqua, cui benedixit, aspersa sunt ulcerum loca, dolorem non sensit. Die vero sequenti vix ulcera apparebant. Abiens inde, ad mare venit; sed negatur transiit. Causa, ni fallor, fuit orta similtas quædam inter summum pontificem et regem Angliæ, quod rex nescio quid mali suspicaretur de bono illo homine, si transiret: nam neque alios episcopos transire sinebat. Quod quidem impedimentum, etsi fuit contrarium Malachiae voluntati, sed non voto. Dolebat differri a desiderio suo, nesciens magis per hoc impletum iri. Nam si incontinenti transisset, oportebat transire etiam Claram-Vallem, ut summum Pontificem sequeretur. Jam enim abierat, et erat Romæ, aut prope Romam. Nunc vero intercedente dilatione factum est ut tardius transfretans, ad locum et horam sanctissimi sui obitus opportune occurreret.

689 CAPUT XXXI.

Rursus Claram-Vallem venit, moriturus loco et tempore quo desideraverat.

70. Qui a nobis susceptus est, tanquam verus, ab Occidente veniens, visitans nos Oriens ex alto. O quantum nostræ Claræ-Valli irradians sol ille claritatis adauxit! quam jucundus ad ejus introitum dies festus illuxit nobis! Hæc dies, quam fecit [*al. dedit*] Dominus, exultatum et lætatum in ea! Quam celer et saliens, tremulus licet ac debilis, mox ipse occurri! quam lætus in oscula rui! quam lætis brachiis missam mihi coelitus amplexatus sum gratiam! quam alacri vultu et animo, mi pater, introduxi te! in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ! Quam festivos deinde tecum duxi dies, sed paucos! Quid vero ille vicissim nobis? Nempe hilarum, nempe affabilem peregrinus noster omnibus se præbebat, omnibus incredibiliter gratum. Quam bonum, et quam jucundum agebat hospitem apud eos, quos nimirum videre venerat a finibus terræ, non auditorus Salomonem, sed exhibiturus! Denique audivimus sapientiam ejus, tenuimus præsentiam ejus, et tenemus. Jam quatuor aut quinque dies hujus nostræ solemnitate defluxerant, cum ecce die solemnem beati Lucae evangelistæ, Missa in conventu sua illa sancta devotione celebrata, febre correptus, lecto decubuit: et nos cum illo omnes. Extrema gaudii nostri mœror occupat, moderatior tamen, quod levior interim febris esse videretur. Videres discurrere fratres, dandi avidos, vel accipiendi. Cui non dulce videre illum? cui non dulcius ministrare illi? Utrumque suave, utrumque salutare. Et humanitatis erat præbere obsequium, et profectus cuique sui, cum gratiam reportaret. Assistere omnes, omnes solliciti erant circa frequens ministerium; medicamenta perquirere, adhibere fomenta, urgere sæpius ad gustandum. Ad quos ille: « Sine causa, » inquit, « hæc sed charitate vestri facio quidquid injun-

gitis. » Sciebat enim imminere tempus suæ migrationis.

71. Cumque fratres, qui cum eo venerant, fidentius instarent dicentes, non oportere diffidere de vita; nec enim signa mortis in eo aliqua apparent: « Oportet, » inquit, « hoc anno Malachiam exire de corpore. » Et infert: « Ecce appropinquat dies, quem, ut optime nostis, optavi semper ipsum fore diem resolutionis meæ. Scio cui credidi, et certus sum: non fraudabor reliquo desiderii mei, qui partem jam teneo. Qui me sua misericordia perduxit ad locum quem petii, terminum quem æque volui, non negabit. Quod ad hoc corpusculum attinet, hic requies mea: quod ad animam, Dominus providebit, qui salvos facit sperantes in se. Nec parum spei repositum mihi in die illa, qua mortuis tanta a vivis beneficia impenduntur. » Nec longe aberat dies ipsa, cum talia loqueretur. Interea jubet se sacra oleo ungi. Exeunte conventu fratrum ut solemniter fieret, non sustinuit ut ad se ascenderent: ipse descendit ad eos. Jacebat siquidem in solario domus superioris. Ungitur, et sumpto Viatico, fratrum se orationibus et fratres commendans Deo, ad lectum revertitur. Alto de solario descendebat pedibus suis, et rursus nihilominus suis pedibus ascendebat: et dicebat mortem esse in januis. Quis hunc hominem crederet moriturum? Solus ipse, et Deus id scire poterant. Non vultus pallidior, non macilentior videbatur? non rugata frons, non reconditi oculi, non nares extenuatæ, non contracta labia, non adusti dentes, non collum exesum et gracile, non curvi humeri, non caro exinanita in corpore reliquo. Hæc erat gratia corporis ejus, et hæc gloria vultus, ejus quæ non evacuatur, ne in morte quidem. Talis quoad vivit, talis et mortuus apparebat, viventi similior.

72. Cucurrimus usque huc: sed modo hæremus, quia Malachias cursum consummarit. Stat ille, et nos pariter **690** stamus cum eo. Alioquin quis libenter currat ad mortem? præsertim tuam, pater sancte, quis referre possit? quis velit audire? Attamen dileximus nos in vita; in morte non separabimur. Fratres, non relinquamus in morte, quem in vita prosecuti sumus. Ab ulteriori Scotia usque huc cucurrit ille ad mortem: eamus et nos, et moriamur cum eo. Oportet, oportet dicere, quam cernere necesse fuit. Adest Omnium Sanctorum clara ubique celebritas; sed juxta veterem sententiam. *Musica in luctu importuna narratio est (Eccli. xxii. 6).* Adsumus, canimus vel inviti. Flendo cantamus, et cantando flemus. Malachias etsi non cantat, non plorat tamen: Quid enim ploret, qui appropinquat ad gaudium? Nobis, qui relinquimur, relinquitur luctus: solus Malachias festum facit. Quod enim non potest corpore, facit mente, sicut scriptum est: *Cogitatio hominis confitebitur tibi et reliquæ cogitationis diem festum agent tibi (Psal. lxxv. 11).* Deficiente illi corporis instrumento, silente organo oris, officio vocis cessante, reliquum est ut mentis júbilo solemnizet. Quidni solemnizet sanctus, qui sanctorum ducitur

ad solemnitatem? Exhibet illis, quod mox sibi debetur. Adhuc modicum, et ipse unus ex illis est.

73. Sub noctis crepusculo, cum jam utcumque diei a nobis expleta celebritas foret, Malachias appropinquaverat, non crepusculo, sed auroræ. An non illi aurora, cui nox præcessit, dies autem appropinquavit? Itaque febre invalescente, cepit ex intimis ardens per omne corpus erumpere sudor, ut quodammodo transiens per ignem et aquam, educeretur in refrigerium. Jam desperatur de vita ejus, jam quisque suum judicium reprehendit, jam nulli dubium, Malachiae sententiam prævalere. Vocamur: adsumus. Et ille oculos levans in circumstantes:

« Desiderio desideravi, inquit, hoc pascha manducare apud vos. Gratias ago supernæ pietati: non sum fraudatus a desiderio meo. » Vides hominem securum in morte, et necdum mortuum, jam certum de vita? Nec mirum. Videns adesse noctem quam expectaverat, et in ipsa diescere sibi; quasi de nocte triumphans, videtur insultare tenebris, et quodammodo loqui: « Jam non dicam, Forsitan tenebræ conculcabunt me, quia hæc nox illuminatio mea in deliciis meis. » Et blande nos consolans: « Habete, » inquit, « curam mei; ego vestri, si licuerit, non obliviscar. Licebit autem. Credidi in Deum, et omnia possibilis credenti. Amavi Deum: amavi vos, et charitas nunquam excidit. » Et suspiciens in cælum: Deus, » inquit « serva eos in nomine tuo: non solum autem eos, sed et omnes qui per verbum ac ministerium meum tuo se mancipare servitio. » Deinde imponens manus singulis, et benedicens omnibus pausat ire jubet, quia nondum venerat hora ejus.

74. Imus: redimus circa medium noctis: nam ea hora lux lucere in tenebris nuntiatur. Impletur domus: adest congregatio tota: abbates quoque multi qui convenerant. Psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus prosequimur amicis repatriantem. Anno ætatis suæ quinquagesimo quarto loco et tempore, quo prælegit, et prædixit Malachias episcopus et legatus sanctæ apostolicæ Sedis, velut e manibus nostris assumptus ab angelis, feliciter obdormivit in Domino. Et vere obdormivit. Vultus placidus placidi exitus indicium fuit. Et quidem omnium oculi fixi in eum: nemo tamen, qui quando exivit advertere potuisset. Mortuus vivere, et vivens mortuus putabatur: adeo nil intercidit, quod alterutrum disterneret. Eadem vivacitas vultus, serenitas eadem, qualis apparere solet in dormiente. Diceret mortem nil horum tulisse, magis auxisse plurimum. Non est mutatus, sed ipse mutavit omnes. Mirum in modum luctus et gemitus omnium subito conquiescit: mulatur in gaudium mæror, planetum cantus excludit. Eferitur, feruntur in cælum voces, infertur oratorio abbatum humeris. Vi il fides, triumphat affectus, res in suum devenit statum: cuncta geruntur ex ordine, cuncta ex ratione, procedunt.

691 75. Et revera quid rationis habet immode-

ratus plangere Malachiam, quasi non sit pretiosa mors ejus, quasi non sit magis somnus, quam mors; quasi non sit mortis portus, et porta vitæ? Malachias amicus noster dormit, et ego lugeam? Luctus iste usu se, non ratione tuetur. Si Dominus dedit dilecto suo somnum, et talem somnum, in quo hæreditas Domini, filii merces, fructus ventris, quid horum videtur fletum indicere? Egone fleam illum, qui fletum evasit? Ille tripudiat, ille triumphat, ille introductus est in gaudium Domini sui; et ego eum plangam? Cupio mihi hæc, non illi invidio. Interim parantur exsequiæ: offertur pro eo sacrificium; consummatur ex more omnia cum summa devotione. Stabat eminus puer, cui emortuum pendebat a latere brachium, magis illi impedimento, quam usui. Quo comperto, innui ut accederet: et apprehensam arida manum applici ad manum Episcopi, et

vivificavit eam. Nempe vivebat in mortuo gratia sanitatum: et manus ejus fuit mortuæ manui, quod mortuo homini Elisæus (*IV Reg. xiii. 21*). Puer ille de longe venerat, et manum quam pendentem attulerat, sanam in patriam reportavit. Jam omnibus rite peractis, in ipso oratorio sanctæ Dei genitricis Mariæ, in quo sibi bene complacuit Malachias, traditur sepulturæ, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo quadagesimo octavo, quarto nonas novembris. Tuum est, Jesu bone, depositum, quod nobis creditum est; tuus thesaurus, qui reconditur penes nos. Servamus illum resignandum in tempore, quo reposedum censueris: tantum ut absque contubernalibus suis non egrediatur, sed quem habuimus hospitem, habeamus ducem, tecum et cum ipso pariter regnaturi in sæcula sæculorum. Amen (199).

Duos de S. Malachia Bernardi sermones habes in tomo tertio.

HYMNUS DE S. MALACHIA.

(MARTENE *Amplissima collectio*, tom. I, col. 746, ex ms. Veteris-Montis.)

Nobilis signis, moribus suavis,
Meritis sanctus, inelytus triumphis,
Hodie carnis pondere levatus,
Migravit antistes.
Nec vocat viro Malachiae nomen,
Angelum sonans, Angelorum signal,
Similem esse puritate vitæ,
Gloria parem.
Angelus noster civium suorum
Redditus votis, sociatus choris,
Præminet multis, coæquatur summis,
Merito quidem.
Sobrius victus, castitas perennis,
Fides, doctrina, animarum lucra,
Meritis parem cœtui permiscet
Apostolorum.
Opere vicem, animo virtutem
Tenuit horum præsul et legatus,
Ac per hoc jure etiam honorem
Vindicat sibi.

Signa si quæras, quis referre queat?
Hoc tamen dico; manifesta satis
Mortua surgens quantus in hac parte
Fuit gloriæ.
Christo regnanti sitne ulla nostri
Cura putamus, quos amavit prius
Pauperes fovit humiles spiritu,
Humilis ipse.
Absit ab illo fonte pietatis
Sorte levata segnius manare:
Absit ut spernat miseros beatus
Orphanos pater.
O Malachia, Clara-Vallis tua,
Clarius tui corporis thesauro,
Postulat supplex te tuente frui
Pace perenni.
Gloria Patri Filioque ejus,
Gloria tibi, amborum Spiritus;
Una sit tibi, quia tres sunt unum,
Una majestas.

ADMONITIO IN OPUSCULUM XIII.

692 1. *Librum de ratione Cantus, Bernardo ascriptum, mihi quondam suppeditavit piæ ac suspiciendæ memoriæ Joannes Bona, tunc congregationis suæ abbas generalis, postmodum S. R. E. cardinalis. Libro præmissa est epistola, quam Bernardi esse existimavi: at tractatum ipsum eis assignandum, quos hujus operæ subsidiarios ascivit, ut sane ipsa innuit epistola. In codice Fusniacensi idem opusculum tribuitur Guidoni Chari-Loci abbati sub hoc titulo: « Epistola Domini Guidonis abbatis Chari-Loci de Cantu. »*

Hæc incipit ab istis verbis: « Cantum, quem Cisterciensis Ordinis ecclesie cantare consueverunt. » etc. Tractatus autem ab istis: « Præmonitos autem esse volumus, » etc. Guido Chari-Loci in diocesi Vesontionensi abbas, is est, in cujus gratiam Bernardus scripsit epistolam centesimam nonagesimam septimam et duas sequentes. Ne hunc esse istius tractatus auctorem omnino persuasum habeam, movet quod auctor sub finem « comprovinciales » appellat ecclesias, Remensem, Belvacensem, Ambianensem, et Suessionensem. Deinde quod memorans Antiphonarium Suessionense, subdit, « quod quasi ad januam habes. » Ex quo verisimilius videtur, auctorem hunc fuisse monachum aut abbatem Longi Pontis haud longe ab urbe Suessionica. Forsan is libri auctor fuerit cum Guidone Chari-Loci abbate; nam plures huic operi subsidiarios adhibuit Bernardus. An Gerardus abbas Longi-Pontis, laudatus in libro septimo de Vita Bernardi, capite undecimo. An forte alius Guido tum abbas erat Chari-Loci prope Silvanectum?

2. Dubitant nonnulli, num revera tractatus iste scriptus sit vivente Bernardo, propterea quod ex quibusdam primis epistolæ et tractatus verbis colligitur, du post exordia Cisterciensis Ordinis hæc scripta fuisse. Verum ejusmodi tractatus nuper compactus servabatur in exemplari Bibliorum, quod per Stephanum Cistercii abbatem tertium emendatum est, ad cujus normam omnia ejusdem Ordinis Biblia corrigi præceptum erat: quod ipsum de Antiphonario præscriptum est. Ea erat primorum istius Ordinis cura et sollicitudo in res sacras. Subjectus, inquam, erat tractatus iste primario illi Bibliorum correcto exemplari, sed postea ab eo avulsum, ut ego ipse ex indice contentorum, et ex vacuo spatio deprehendi. Et certe hoc opusculum primis illis Ordinis temporibus conditum fuisse intelligitur ex initio ejus, ubi mentio fit de Cisterciensibus, qui « Regulæ veritatem » seu puritatem. « prætermittis aliorum dispensationibus, » tunc « tenebant: » quod de primis temporibus intelligendum est. Et in libro Institutorum Cisterciensium, quæ anno 1134 a Rainardo Cistercii abbate collecta creduntur, inter eos libros, qui novellis monasteriis necessarij sunt, capite duodecimo muneratur Antiphonarium, cui præmissus erat hic tractatus in codice Cisterciensi. Sed omnem dubitationem adimit Vita Stephani abbatis Obazinensis, auctore ejus æquali, nuper edita ab erudito Baluzio in tomo quarto Miscellaneorum, ubi hæc verba leguntur in libri secundi capite decimo tertio: « Sed sciendum, quod libri, quibus primo Cistercienses in divinis officiis usi sunt, valde corrupti ac vitiosi fuerunt, et usque ad tempora sancti Bernardi sic permanserunt. Tunc enim abbatum communi decreto, ab eodem sancto abbate ejusque cantoribus sunt correcti et emendati, et sicut modo habentur dispositi. « Nihil luculentius hoc testimonio afferri potest.

3. In Supplemento Patrum, quod R. P. Jacobus Hommeyus Augustinianus anno 1684 Parisiis vulgavit, libello de Ratione cantandi Antiphonarium subjungitur tractatus de Ratione cantandi Gradale: de quo cum nulla fiat mentio in Bernardi epistola, sed tantum de Antiphonario, an Bernardo ejusve hoc in opere sociis tribui debeat, merito dubitare licet; multo magis de cæteris apud Hommeyum, quæ Bernardi esse non putamus. Hic subjicienda est admonitio piissimi quondam viri Joannis Bona, de hoc opusculo ad me transmissa, quæ sic habet ut sequitur.

693 « D. Joannes BONA, congregationis reformatæ S. Bernardi, ordinis Cisterciensis, abbas generalis, lectori salutem.

« In celebri monasterio Sancti Salvatoris de monte Amiato Ordinis Cisterciensis in diocesi Senensi, exstat ejusdem Ordinis vetus Antiphonarium, quod secum e Cistercio monachi detulerunt, cum primum Cisterciensis Reformatio in illud cœnobium introducta fuit a Venerabili Raynerio abbate anno Domini 1231. Huic Antiphonario præfixus est hic tractatus, D. Bernardo Claræ-Vallensi abbati ascriptus. Nec dubito quin alia ejus exemplaria in alijs abbatibus Ordinis reperiantur. Carolus de Visch in Bibliotheca Cisterciensi unius meministi his verbis: « In monasterio Laudensi in Flandria servatur ejusdem » S. Bernardi « Epistola de ratione » Cantus nondum edita, cujus initium est: Bernardus humilis abbas Claræ-Vallis. » Possevinus in Bibliotheca selecta, libro decimo quinto, capite sexto cæteris scriptoribus qui de Musica scripserunt, S. Bernardum commemerat. Angelus Picigtonensis Minorita edidit Venetijs anno 1547 « Floris angelici de cantu plano » et figurato libros duos, quorum primo plura citat ex hoc tractatu. nominatim capite vigesimo nono: « Hoc, » inquit, « comprobatur S. Bernardus in sua Musica, dicens, ubi molliorem sonam fieri expedit: B. molle » quandoque ponitur, furim tamen, ne cantus similitudinem alterius toni assumere videatur. » Capite item quadragesimo sexto, de terminatione tonorum: Doctissimus tam in divinis, quam in humanis scientiis S. Bernardus has litteras describit in sua bene ponderata Musica, ubi dicit quod hæ litteræ D, E, F, G, sunt cantuum terminativæ. » Et capite quadragesimo septimo de ascensu et descensu tonorum: « Omnis tonus, » ait, « decem notas habere potest, ut aperte describit non minus verax quam doctus S. Bernardus in bene considerato prologo suæ Musicæ, assignans tres potissimum rationes: videlicet psalterii auctoritatem, dignitatis æqualitatem, et notandi necessitatem. » Quæ omnia cum præcise habeantur in hoc tractatu, hinc satis evidenter deducitur, ejus auctorem esse Bernardum. Nec stilus refragatur, quantum proprii Musicæ termini patiuntur. Voce barbara Maneria sive Maneries, quæ hic sæpe repetitur, utuntur passim Musici. Reperitur etiam in libello de Musica pratica, apud Bedam: nam Bedæ perperam ascriptum esse evincunt notæ musicales, trecentis fere annis eo posteriores, et multa quæ ibi sunt ad verbum accepta ex Doctrinali et Micrologo Guidonis Aretini. Ipse quoque Bernardus ea voce usus est epistola quadragesima secunda, ad Balduinum. Ex his autem apparet quam sollicite curaverint majores nostri, ut in divinis officiis omni remota indecentia et novitate, ecclesiastica gravitas et majestas tum in cantu, quam in verbis conservaretur. Animus erat uberioribus notis hunc tractatum illustrare: sed re maturius perpensa ab his abstinui: nam Musicæ disciplinæ peritis superflua; ignavis inutiles forent. Vide interim quæ de cantu ecclesiastico, et de tonis dissero in mea Psalmentis Ecclesie Harmonia, cap. 17, § 3 et 4.

S. BERNARDI ABBATIS

SUPER

ANTIPHONARIUM CISTERCIENSIS ORDINIS.

EPISTOLA SEU PROLOGUS.

691 BERNARDUS, humilis abbas Claræ-Vallis, omnibus transcripturis hoc Antiphonarium, sive cantaturis in illo.

Inter cætera quæ optime æmulati sunt patres nostri, Cisterciensis videlicet Ordinis inchoatores, hoc quoque studiosissime et religiosissime curaverunt, ut in divinis laudibus id cantarent, quod magis authenticum inveniretur. Missis denique qui Metensis Ecclesie Antiphonarium (nam id Gregorianum esse dicebatur) transcriberent, et afferrent, longe aliter rem esse quam audierant, invenerunt. Itaque examinatum displicuit, eo quod et cantu, et littera inventum sit vitiosum, et incompositum nimis, ac pene per omnia contemptibile. Quia tamen semel cæperant, et usi sunt eo, et usque ad nostra tempora retinuerunt. Tandem aliquando non sustinentibus jam fratribus nostris abbatibus Ordinis, cum mutari et corrigi placuisset, curæ nostræ id operis injunxerunt. Ego vero accitis ex ipsis fratribus no-

stris, qui in arte et usu canendi instructiores atque peritiores inventi sunt, de multis et diversis novum tandem Antiphonarium in subjectum volumen collegimus, et cantu, sicut credimus, et littera irreprehensibile. Denique cantator ipsius, si tamen gnarus fuerit, hoc probabit. Ita ergo ut demum mutatum est, et in hoc volumine continetur, volumus in nostris de cætero monasteriis tam verbo, quam nota ubique teneri; et mutari omnino in aliquo ab aliquo, auctoritate totius capituli, ubi ab universis abbatibus concorditer susceptum et confirmatum est, prohibemus. Porro mutationis hujus causam et rationem, si quem evidenti et plenius nosse delectat, legat subjectam præfatiunculam, quam præfati discussores veteris Antiphonarii ad hoc ipsum præponere curaverunt: ut palam factis quæ in illo erant, tam cantus, quam litteræ vitii, renovationis et correctionis necessitas atque utilitas clarius appareret.

PRÆFATIO SEU TRACTATUS.

DE CANTU SEU CORRECTIONE ANTIPHONARII.

1. Cantum quem Cisterciensis Ordinis ecclesie cantare consueverant, licet gravis et multiplex obfuscat absurditas, diu tamen canentium commendavit auctoritas (200). Sed quia penitus indignum videbatur, qui regulariter vivere proposuerant, hos irregulariter laudes Deo decantare; ex eorum assensu cantum ita correctum invenies, quatenus eliminata falsitatum spurcicia, expulsisque illicitis ineptorum licentiis, integra regularum veritate fulciatur, aliorumque cantibus, quibus erat deterior, ad notandum et cantandum commodior habeatur. Dignum siquidem est, ut qui tenent Regulæ veritatem, prætermittis aliorum 695 dispensationibus, habeant etiam rectam canendi scientiam, repudiatis eorum licentiis, qui similitudinem magis, quam naturam in cantibus attendentes, coherentia disjungunt, et

conjungunt opposita; sicque omnia confundentes, cantum prout libet, non prout licet, incipiunt et terminant, deponunt et elevant, componunt et ordinant. Unde nemo miretur aut indignetur, si cantum aliter quam huc usque audierit, in plerisque mutatum invenerit. Ibi enim aut irregularis est progressio, aut progressionem sive dispositionem reclamat oppositio [al. compositio], aut oppositionem dissolvit oppositio. Hæc omnia cum vitia sint regularum, perfectionem magis exterminantia, quam determinantia, omnino procul sunt ab illis qui vitia magis abscondere, quam dispensare noverunt. Denique cum musica recta sit canendi scientia, omnes hujus modo cantus a musica excluduntur, qui nimirum non recte, sed irregulariter et inordinate canuntur. De mutatione namque litteræ facilis est, nisi falli-

(200) Non posse mutari cantum si ne morum mutatione docent Cicero II. De legibus, Plutarch., lib. De musica, etc.